

De duurzame verbinding

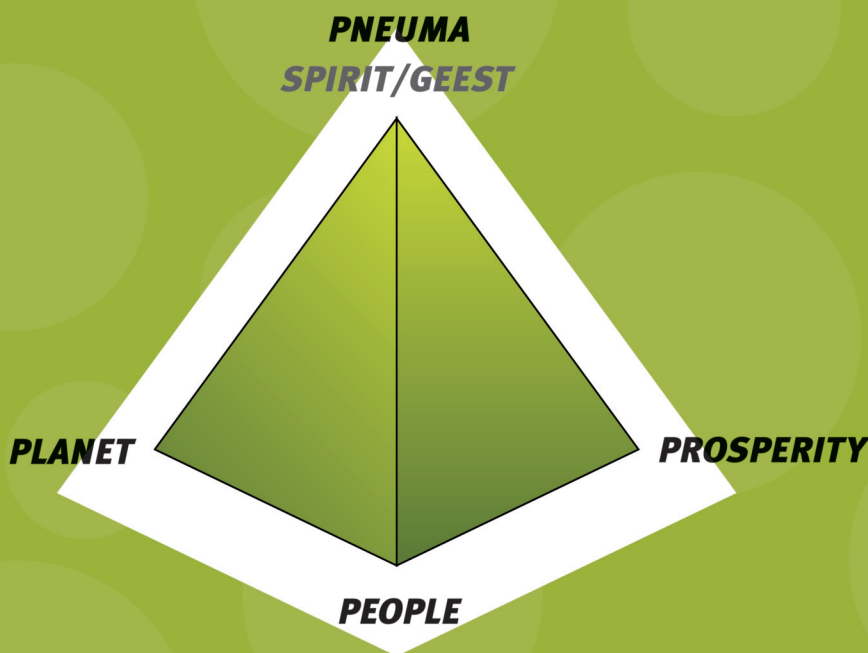
Spiritualiteit als transformerende kracht naar een duurzame wereld

De ontdekking dat spiritualiteit een steeds grotere rol speelt in de transitie naar een duurzamer leven is intrigerend. Zou spiritualiteit het heilzame wondermiddel van deze tijd kunnen zijn? Spiritualiteit introduceert opnieuw het element van verbinding in ons denken. Een bewuste en bezielde levenswijze integreert zich steeds meer in het dagelijkse leven. Het inslaan van deze weg leidt tot ontwikkeling van meer bewustzijn, meer respect en liefde, meer verantwoordelijkheid en daarmee tot een duurzamer wereld.

Het gevoel dat het 'zelf' is gescheiden van de rest van de wereld is een illusie. Het is onze meest problematische waan. Vanuit de laatste inzichten uit ondermeer de fysica, maar ook van kennis van oude volkeren en oosterse religies weten we dat de aarde en de kosmos met elkaar een verbonden systeem vormt. Alles beïnvloedt elkaar. Deze onderlinge afhankelijkheid wordt ook

wel ons 'inter-zijn' genoemd. Joanna Macy, ecofilosoof, spreekt over een web van leven waarbij we een eigen ik hebben maar tevens in alles via een web verbonden zijn. Alles is bezield en het verschil tussen mens en natuur is eerder gradueel dan absoluut van aard. De mens is een 'co-creator', een levenskunstenaar, die – mits getraind, ontwikkeld en gecultiveerd – hogere vermogens en een groter

Spiritualiteit: de stille motor naar verandering

potentieel in zich draagt dan we meestal voor mogelijk houden. Dit potentieel brengt zowel een rijk scala aan mogelijkheden als aanzienlijke verantwoordelijkheden met zich mee. De hele wereld, de natuur, het leven, herwint hiermee haar waarde en betekenis. En deze levensopvatting gaat door- gaans gepaard met een groot gevoel van milieuver- antwoordelijkheid – van cruciaal belang voor duurzaamheid in al zijn facetten.

De globale crisis is een crisis van bewustzijn

Erwin Laszlo

Beziëld leven

In duurzaamheidvraagstukken staat ook de relatie tussen mensen onderling en tussen mens en natuur centraal. In debatten over maatschappelijk verant- woord ondernemen wordt Spiritualiteit ook wel naast Planet, People en Profit als de vierde P genoemd, in de vorm van het woord Pneuma. Het woord Pneuma staat voor levensstroom, energie, geest of beziëling. De balans tussen alle p's kan alleen bestaan als er beziëling is. Een beziëld levenshouding waarin je zuiver, betrokken en waardegedreven handelt, denkt en voelt. Deze menselijke binnenkant wordt vaak over het hoofd gezien, ofschoon dat juist de essentie van duur- zaamheid is, zegt Prof. Herman Wijffels, hoogle- raar Duurzaamheid. Ook oud-premier Lubbers benoemde recent op de OCF2.0 conferentie het belang van Pneuma. Het hervinden van spirituali- teit is volgens hem een van de belangrijkste dimen- sies van duurzaamheid.

Crisis als mogelijkheid

Volgens velen bevindt de mensheid zich in een nieuwe overgangstijd. Stuart Hart, die behoort tot één van de autoriteiten op het gebied van de impli- caties van duurzame ontwikkeling spreekt van 'The best of times, the worst of times.' De verwach- ting van velen is dat er wereldwijd een turbulente periode aanbreekt, in feite is deze al aan de gang. De kredietcrisis is niets vergeleken met de proble- men die nog gaan komen, zegt ook Jeremy Rifkin, topeconoom. Volgens Rifkin hangt alles af van de vraag hoe we met energie omgaan. Blijven we vast- houden aan fossiele brandstof dan staat het voort- bestaan van de mens op het spel. Gaan we over naar een duurzame samenleving waarin iedereen zelf energie opwekt en uitwisselt dan hebben we een kans om te overleven. De financiële, klimatolo-

De crises volgens Jeremy Rifkin

Volgens Rifkin zitten we met zijn allen te slapen. Over 20 jaar zal het noordpoolgebied 's zomers ijskapvrij zijn. Dat is in 3 miljoen jaar niet het geval geweest. Na elk wetenschappelijk onder- zoek blijkt dat de situatie ernstiger is dan in het voorgaande onderzoek. Bij het mogelijk ont- dooien van de permafrost zullen grote hoevee- lheden CO2 en methaan een tijdbom vormen. De scenario's geven weer dat in dat geval 20 tot 70% van de species zullen uitsterven. Naast deze klimaatcrisis is er nog de financiële crisis, die vooral door de gigantische Amerikaanse staatsschuld van 15 triljoen dollar, groter is dan gedacht. Als derde bestaat de kans op een wereldwijde energiecrisis indien we verder gaan met het op grote schaal verbruiken van fossiele brandstoffen.

gische en energiecrisis dwingt de mensheid om een keuze te maken: laten we de afbraak van maat- schappelijke structuren en ecologische systemen op aarde voortduren, of maken we nú de transitie mogelijk naar een ethische, verantwoorde en duur- zame samenleving? De mondiale crisis kan gezien worden als een bewuste mogelijkheid.

Bewuste evolutie in bewustzijn

De globale crisis is een crisis van bewustzijn, stelt ondermeer Erwin Laszlo, wetenschapsfilosoof. Laszlo betoogt dat het heelal een samenhangend en levend geheel vormt. Veel problemen waarmee we in de wereld kampen zijn gerelateerd aan menselijk handelen vanuit een wereldbeeld waarin de mens zich superieur acht en meent dat de aarde ten dien- ste staat aan hem. Het gevolg is dat de mens de die- pere waarden en spiritueel menselijke wetten in het leven negeert. Maar, zo meent Laszlo, om als mens deel te hebben aan bewustzijn is een uniek voor- recht dat ook een unieke verantwoordelijkheid met zich meebrengt. Wij kunnen en moeten streven naar ontplooiing van de volle potenties van een soort die over een hoog niveau van bewustzijn beschikt: wij moeten liefde en verbondenheid, samenhang en coherentie ("eenheid") in en met de wereld scheppen. Bewuste evolutie is dan ook hét spirituele verhaal van deze tijd, ontwikkeld en omarmd door visionairs en moderne denkers uit verschillende gebieden.

Van ik naar wij naar wij allemaal

Je zou kunnen stellen dat het netwerk van verbon- denheid in de loop der tijd voor een deel is ver-

zwakt. Daarmee is ook de verantwoordelijkheid voor elkaar verloren gegaan. Hoe meer individuen een 'bewust' proces bewandelen, hoe beter dit 'uitpakt' voor een duurzame ontwikkeling. Hierbij gaat het om meer zelfbewustzijn. Hierdoor verschuift het wereldbeeld van ik naar wij naar wij allemaal, dat wil zeggen; we worden ons gewaar van de onderlinge verbondenheid tussen mensen, dieren, het geheel. Evolueren door ons te leren verbinden met onze omgeving, om van daaruit bredere inzichten te verwerven over de werkelijkheid.

De kredietcrisis is niets vergeleken met de problemen die nog gaan komen

Evolueren door weer meer te leren denken vanuit ons hart, om zo in staat te zijn te denken vanuit het belang van het geheel. Duurzaamheid vraagt er juist om dat we aandacht schenken aan onszelf, onze relaties, ons netwerk en dat we mede verantwoordelijk zijn voor elkaar. Hier is geen recept voor. Dat is een taal die het hart ons kan leren.

Innerlijke harmonie

Er kan geen duurzame samenleving ontstaan als we niet eerst op innerlijk niveau aan harmonie werken. Immers, we kunnen op het uiterlijke vlak wel

een heleboel willen veranderen, maar als er op innerlijk niveau niets gewijzigd wordt, dan zal een duurzame samenleving ver van ons verwijderd blijven. Als wij niet veranderen, dan zullen de rampen op velerlei gebied alleen maar toenemen. Het gaat steeds weer om de keuzes die we als individu en daaruit volgend natuurlijk ook als samenleving maken. Duurzaamheid is vanuit dit perspectief bezien niet alleen een natuurlijk, maar tegelijkertijd ook een innerlijk proces. Om duurzaamheid te creëren is het werken aan de eigen bewustwording van cruciaal belang. Dit draagt bij aan het verhogen van het collectieve bewustzijn. Door aan het 'kleine' te werken, kan het 'grote' mogelijk gemaakt worden. Uit innerlijke harmonie volgt ook uiterlijke harmonie. Alleen op deze wijze kan een duurzame samenleving waarheid worden.

Nieuw waardesysteem

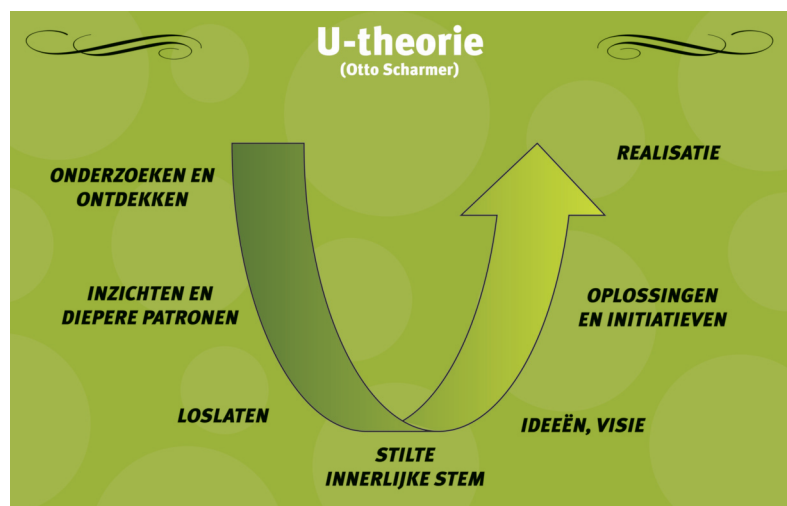
Spiritualiteit draagt bij aan het onderzoek naar onze eigen waarden. Basale drijfveren van mensen zijn universeel. Allemaal willen we iets doen met ons talent, willen we creëren en willen we van betekenis zijn voor anderen. De ontwikkeling van deze waarden draagt in die zin bij aan duurzaam gedrag. Vertrouwen, liefde, openheid, dankbaarheid, deze zogenaamde 'nieuwe' waarden kunnen de wereld veranderen. Omdat dit bijdraagt aan het groeien van het collectief bewustzijn. Door bewust leven en met regelmaat de stilte op te zoeken komen we daar. Elk moment is er de keuze tussen het ene waardesysteem, gebaseerd op angst en het andere systeem, gebaseerd op liefde. Het bewust maken van de keuze in ieder moment vraagt om het nemen van verantwoordelijkheid, discipline en bewust aangaan van verbinding. Volgens Hoogleraar Milieukunde Klaas van Egmond zal er op korte termijn een stille revolutie op dat gebied plaatsvinden. Als het niet goedschiks kan, dan zal het kwaadschiks gebeuren. De blingbling cultuur kan namelijk gewoonweg niet worden volgehouden. Een nieuw waardesysteem is het gevolg.

Vertrouwen en Openheid

Een waarde als Vertrouwen is voor velen nog altijd ontastbaar, een softe en sociale waarde, maar volgens Stephen MR Covey, auteur, is vertrouwen een keihard economisch meetbaar managementinstrument. Vertrouwen is de kritische succesfactor van de nieuwe economie. Een waarde als Openheid ontkracht alle problemen. Openheid betekent geen weerstand hebben tegen wat is. De focus van mensen zal evalueren van groei naar stabiliteit: van confrontatie naar verbinding. Als we de mensen waarmee we verbonden zijn vertrouwen, dan komt er een goede samenwerking tot stand. Op dit moment lijkt de mensheid nog niet in staat om de

Oplossingen vanuit stilte

Otto Scharmer geeft met de U-theorie een mooi kader om te leren werken vanuit stilte. Creatie vanuit een dieper bewustzijn, een gezamenlijk weten. In plaats van direct vanuit het probleem naar de oplossing te willen komen is het de bedoeling af te dalen in je eigen stilte. Dit gaat via onderzoek en reflexie, open staan voor mogelijke ideeën en oplossingen en dan in de stilte en rust de inspiratie vinden om tot oplossingen te komen. Pas in de stilte ontstaat de creativiteit, de inspiratie en de verbinding. Het is noodzaak om bewust deze stiltemomenten in te bouwen. Hiervoor is wel discipline nodig.

SPIRITUALITEIT EN DUURZAAMHEID

~ Het beseef, ~

**dat alles en iedereen met elkaar verbonden is.
Dat we één leefsysteem zijn en alles elkaar beïnvloedt.**

**Dat bewust vanuit het hart in contact zijn met wie jij ten diepste bent,
met medemensen en al het leven,
een moeilijke maar noodzakelijke weg is die uiteindelijk leidt tot respect,
vertrouwen en gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het geheel
van binnen uit.**

**Dat de komende 25 jaar net zo turbulent zal zijn als de weg van onszelf,
maar de wereld zich uiteindelijk ontwikkelt naar meer verbondenheid
tussen mensen, organisaties en volkeren
waarin cultuur en natuur als vanzelfsprekend samengaan,
duurzame technieken voor iedereen beschikbaar zijn
en wijsheid net zo waardevol wordt als wetenschap.**

De derde industriële revolutie

Jeremy Rifkin, topeconoom, roept op tot verbinding. Juist met behulp van social media. Techniek helpt ons. Hij wil een wereldwijd netwerk van mensen die hun eigen stroom opwekken uit zon, wind of water, en die het overschot afstaan aan het net. Elektrische stroom kan water splitsen in waterstof en zuurstof. De energie die wordt opgeslagen in waterstof kan weer worden gebruikt, bijvoorbeeld in auto's. De technologie bestaat al en de energie is gratis, alleen de infrastructuur is er nog niet. Maar zowel internet als het elektriciteitsnet bestaan al! Rifkin wil daarop aansluiten. Rifkin noemt de transitie naar een duurzame en schone economie "de derde industriële revolutie". Een ontwikkeling van bewustzijn kan samen met de communicatie revolutie en een ander manier van energie opwekking en distributie leiden tot een nieuwe industriële revolutie gebaseerd op het gedistribueerd opwekken van energie. Gebouwen, nu nog de grootste veroorzakers van de CO2 uitstoot, kunnen veranderen in energiecentrales. Hiertoe is creativiteit en co-creatie nodig, samenwerking tussen burgers, bedrijven en overheid gericht op transformatie van de bestaande systemen.

collectieve mentale middelen op te brengen om echt mondiaal (biopolitiek) te denken en lokaal te handelen.

Verbinding

Ook het besef van verbinding met de vorige en volgende generaties, wat veel spiritueel bewuste mensen hebben, leidt tot het nemen van verantwoordelijkheid voor de aarde. Een eenvoudig verhaal maakt het punt. Na een hevige regenval ging een oude man een gat graven in zijn tuin. Zijn buurman vroeg hem: "Wat ben je aan het doen?" "Ik plant mangobomen", zei hij. De buurman zei: "Verwacht u mango's te eten van die bomen?" Hij antwoordde: "Nee. Ik zal hier niet lang genoeg voor leven. Maar anderen wel. Mijn hele leven heb ik genoten van mango's, geplant door andere mensen. Dit is mijn manier om hen mijn dankbaarheid te tonen." Het is een prachtig verhaal dat ons eraan herinnert dat veel mensen hard gewerkt hebben om dingen mogelijk te maken die we nu als vanzelfsprekend beschouwen. Ten tweede, onze acties nu geven de basis voor toekomstig leven op aarde.

Dankbaarheid

Dankbaarheid creëert onvoorstelbare connecties. Verbindingen met de aarde, verbindingen met elkaar en verbindingen tussen onze acties en toekomstig leven. Dankbaarheid is een van de meest verlichte menselijke reacties. Het is nauw verwant aan altruïsme. Er moet een tijd zijn geweest, vele jaren geleden, dat iemand in een grot besloot om voedsel te delen met anderen. Een van de eerste daden van de gemeenschap. En er is een moment geweest dat iemand deze vrijgevigheid heeft uitge-

breid buiten de eigen stam. Zo begon het. Er moet een eerste keer komen dat iemand het gevoel van verantwoordelijkheid uitbreidt tot alle levende wezens. Dankbaarheid brengt ons terug naar het web van het leven, ons bestaan, ons sociale contract met alle levende wezens.

Positieve trends

De wereld groeit in hoog tempo toe naar één wereldgemeenschap, niet alleen in materiële, maar ook in sociale zin. Denk aan ontwikkelingen zoals internet met google, facebook, wikipedia, de wereldhandel, multinationals, culturele en sportieve uitwisselingen. Tegenover de opschaling op wereldniveau staat de terugkeer van het dorp op menselijk niveau. De empathische beschaving is in opkomst. Een jongere generatie is snel empathie aan het omarmen, buiten religieuze voorkeuren en nationale identificatie. Inderdaad, de opkomst van dit empathisch bewustzijn heeft gevolgen voor de toekomst die waarschijnlijk even diepgaand en verrijkend zullen zijn als het canon van de rede ten tijde van de Verlichting.

De blingbling cultuur kan gewoonweg niet worden volgehouden

Dankzij de groeiende mogelijkheden tot communicatie wordt de verbondenheid tussen de mensen ook daadwerkelijk steeds groter. Door internet is

communicatie nu vrijwel wereldwijd mogelijk. Dat leidt tot wereldwijde empathie. Tenminste, als we daarbij uitgaan van een positief mensbeeld.

Cultural creatives

Moderne mensen, die met beide benen in de samenleving staan en die afstand doen van de heersende cultuur van haast, geld en productiviteit. De cultural creatives. Zij proberen zich niet te verliezen in onmacht, maar blijven positief en kiezen voor zingeving. Met een open en ruimer blik op de werkelijkheid, maken zij zich zorgen over de toekomst van de aarde en stemmen daar hun denken, doen en handelen op af. Wereldwijd is er de opkomst van deze nieuwe subcultuur.

Transitions Towns

Transition Towns willen met ieders inzet, gezond verstand en sociaal gedrag een groeiend netwerk van lokale bewoners, bedrijven en gemeenschappen tot stand brengen. Centraal staat de overgang naar een leven met minder of geen fossiele brandstoffen. Het aantal lokale Transition Town-initiatieven groeit gestaag. De initiatieven krijgen vorm in allerlei projecten zoals buurtmoestuinen, reparatiecafés, coöperaties voor duurzame energie en consumentengroepen voor lokale en duurzame (voedsel-) productie.

Slot

De ontwikkelingen zijn overal ter wereld al zichtbaar: nieuw bewustzijn, nieuwe waarden, nieuwe ethiek. Denk aan ethisch investeren, maatschappelijk verantwoordelijk ondernemen, maar ook de toename van bewustzijn aan zowel de kant van investeerders als bedrijven. Ook zijn er in de samenlevingen over de hele wereld veel vredesbewegingen zichtbaar. Mensen richten samenwerkingsverbanden op om terrorisme, geweld en oorlogen tegen te gaan. Niet door meer oorlogen te voeren, maar door opbouwende dialogen en het besef dat we samen de problemen op moeten lossen. De beste manier van zijn in de wereld nu is te handelen om onszelf en onze kinderen te redden en te beginnen bij de verandering in en vanuit ons zelf. De verantwoordelijkheid te nemen voor onze omgeving bij de keuzes die we steeds weer maken.

Hoe ver reikt die verantwoordelijkheid? Onze verantwoordelijkheid reikt zo ver als ons bewustzijn heeft geopenbaard. Maar in deze tijd van wereldwijde communicatie en snel verkeer van informatie, is er weinig excuus voor een gelimiteerde mentaliteit. Het gaat erom bewuste keuzes te maken en deze in overeenstemming te laten zijn met wat we na willen laten. <

Aanbevolen en geraadpleegde literatuur:

Covey, MR (2008) De snelheid van vertrouwen, The speed of trust: dat wat alles verandert. Amsterdam: Business Contact.
Jonker, J (2011) Duurzaam Denken Doen, inspiratieboek voor onze gezamenlijke toekomst. Deventer: Wolter-Kluwer.
Laszlo, E (2010) Worldshift/2012, Synergy van groen ondernemen, nieuwe politiek en hoger bewustzijn. Deventer: Ank-Hermes.

Scharmer, O (2011) U theorie Leiding vanuit de toekomst die zich aandient Zeist: Christoffor
Stuart L.Heart (2007) Capitalism at the Crossroads. Aligning business, earth and humanity. New Jersey: Pearson Education.
Witt, A. De (2007) We moeten ons wereldbeeld kantelen: het is tijd voor een innerlijke klimaatverandering. In: nrc handelsblad.
You Tube - Jeremy Rifkin. On global issues and the future of our planet

<http://www.joannamacy.net/>
<http://pauldeblot.nl/>
www.madelonstoele.nl
www.sandalfon.eu

Beide auteurs zijn deelnemer aan Our Common Future 2.0, een innovatief crowdsourcingproject rond duurzaamheid nu en in de toekomst.

Ilonka de Beer

Madelon Stoele